

Юхименко П.І.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки та економічної теорії
Білоцерківського національного аграрного університету

Бількевич В.В.

кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
доцент кафедри технології виробництва,
продукції птахівництва та свинарства
Білоцерківського національного аграрного університету

Машкін Ю.О.

кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
доцент кафедри технології виробництва,
продукції птахівництва та свинарства
Білоцерківського національного аграрного університету

Yukhimenko Petro

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor at the Department of Economics and Economic Theory
Bila Tserkva National Agrarian University

Bilkevych Vita

Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Technology of Poultry and Pig Production
Bila Tserkva National Agrarian University

Mashkin Yuri

Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Technology of Poultry and Pig Production
Bila Tserkva National Agrarian University

БЕЗПЕЧНІСТЬ І ЯКІСТЬ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ ТА ПРОДОВОЛЬЧОЇ СИРОВИНИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

SAFETY AND QUALITY OF FOOD PRODUCTS AND FOOD RAW MATERIALS AT THE ENTERPRISE

Проведено аналіз сучасного стану ринку екологічно чистої продукції. Визначено основні проблеми і напрями його розвитку, причини стримання креативності та ініціативи добросовісного виробника харчової продукції. Доведено, що впровадження запропонованого алгоритму та функціонування інтегрованої системи забезпечення внутрішнього ринку органічною продукцією ускладнено недосконалістю інституціонального порядку та є складною та тривалою процедурою, яка вимагає посиленої ролі державних інститутів та організації системи контролю на рівні підприємства. Визначено алгоритм комплексності цієї системи виробництва органічної продукції, яка змінить її якість, що поліпшить і економічну ефективність на основі впровадження інтегрованої системи контролю на підприємствах та зміцнить світову геополітичну позицію України.

Ключові слова: продовольчий ринок, ринок органічної продукції, екологічно безпечні продукти, добробут населення, інституціональний порядок.

Проведен анализ современного состояния рынка экологически чистой продукции. Определены основные проблемы и направления его развития, причины сдерживания креативности и инициативы добросовестного производителя пищевой продукции. Доказано, что внедрение предложенного алгоритма и функционирование интегрированной системы обеспечения внутреннего рынка органической продукцией затруднено несовершенством институционального порядка и является сложной и длительной процедурой, которая требует усиленной роли государственных институтов и организации системы контроля на уровне предприятия. Определен алгоритм комплексности этой системы производства органической продукции, которая изменит ее качество, улучшит и экономическую эффективность на основе внедрения интегрированной системы контроля на предприятиях и укрепит мировую геополитическую позицию Украины.

Ключевые слова: продовольственный рынок, рынок органической продукции, экологически безопасные продукты, благосостояние населения, институциональный порядок.

The object of the research is the problem of providing the population with high-quality and environmentally friendly food products in order to preserve its health, improve the well-being of society. One of the most problematic is the practical implementation of the Hazard Analysis and Critical Control Point (HACCP) system approved by the Codex Alimentarius Commission. The process of overcoming resistance from manufacturers of complete identification of product quality indicators to indicators of existing standards requires the creation of an appropriate institutional order and the implementation of the principle of the strength of the state. The analysis of the current state of the market for environmentally friendly products is carried out. The main problems and directions of its development, the reasons for restraining creativity and initiatives of a bona fide manufacturer of food products are identified. The implementation of the proposed algorithm and the functioning of an integrated system for providing the domestic market with organic products is complicated by the imperfection of the institutional order and is a complex and lengthy procedure that requires an enhanced role for state institutions. In the course of the study, the approaches to modeling the process of ensuring the effective functioning of an integrated food safety production system were used. An algorithm for the complexity of this system of organic production has been determined. These stages include the analysis of production, development of the supply system, production of products, analysis and evaluation of the effectiveness of the system. For their implementation, it is proposed to create an appropriate institutional order and introduce economic incentives from the state on the basis of the principle of its strength. Thanks to this, it is possible to qualitatively control the production of organic products at every stage of its stage, from the supplier of raw materials to delivery to the consumer in the domestic and foreign markets. In comparison with similar well-known methods, the proposed approaches allow minimizing economic fraud at every stage of organizing its production, the dishonesty of organic producers, providing the food market with high-quality environmentally friendly products, the domestic market, which will have a positive effect on the welfare of consumers.

Keywords: food market, market for organic products, environmentally friendly products, welfare of the population, institutional order.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Нове конкурентне середовище, в яке інтегруються виробники харчової продукції України, вимагає від них урахування тенденцій високорозвинених країн щодо забезпечення населення високоякісними та екологічно безпечними продуктами харчування. В основі цієї тенденції – максимальний захист споживача, збереження його здоров'я, поліпшення загального суспільного добробуту населення.

В архітектоніці світових виробників органічної продукції Україна має величезний потенціал. Нині вона використовує на вирощування органічної продукції лише 1,1% від загальної площі земель сільськогосподарського призначення з потенціалом до 20% [9] (в Іспанії використовується 45%) [10]. Економічна доцільність ефективного використання цього потенціалу зумовлена ціновим фактором (ціна на 40–200% вища порівняно з традиційними) і зростаючим попитом на світовому ринку щорічно на 5–7%. [12] Ця загальносвітова тенденція поступово охоплює і внутрішній ринок України притому, що його, за статистикою «Органік Стандарт», щороку залишають 5–15% операторів. Проведене нами опитування споживачів м. Києва та Київської області у 2020 р. (1 000 респондентів віком від 18 до 75 років) засвідчило готовність 34%, а серед молоді, яка має малолітніх дітей, 47% платити дорожче за чисті екологічні продукти за умови їх сертифікації. При цьому варто відзначити, що 52% респондентів мало були обізнані з наявністю чисто екологічних продуктів харчування. Проблемами українського ринку екологічно чистої продукції залишаються завершення інституціоналізації цього процесу та створення інтегрованої системи контролю організації та виробництва органічної продукції на мікрорівні. Відсутність досконалого інституціонального порядку та принципу міцності держави (держава змушує усіх виконувати відповідні правила гри у ринковій економіці) створює умови виробникам екологічно чистої продукції вдаватися до

економічного шахрайства. Це стосується передусім небажання з боку виробників повної ідентифікації показників якості продукції показникам чинних стандартів, що знижує довіру до їхньої продукції серед споживачів. А рівень якості харчової продукції є найважливішим чинником підвищення рівня життя, економічної, соціальної й екологічної безпеки. Отже, аналіз стану ринку виробництва органічної продукції свідчить про відсутність функціонування інтегрованої системи організації забезпечення безпечності й якості продуктів харчування і продовольчої сировини на рівні підприємства, що є актуальним та потребує подальшого вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Дослідженню теоретичних і методологічних аспектів розвитку ринку органічної продукції на світовому та національному ринках у новому конкурентному середовищі присвячено роботи багатьох учених. Проблеми вдосконалення інституційного порядку щодо контролю і відповідальності за виробництво шкідливої для здоров'я харчової продукції та аналіз досконалості харчового законодавства ЄС, яке є прикладом осмисленого підходу, що враховує інтереси всіх, хто пов'язаний із ринком харчових продуктів, аналізують І. Зозуля, Я. Орловська [5; 11]. Екологічні засади забезпечення якості та безпеки харчової продукції, які пов'язують існуючі проблеми з відсутністю належного контролю як за викидами в навколишнє середовище, так і за всіма етапами виробництва харчової продукції, відображені в працях Г. Толоч та С. Толоч [16]. Усебічне обговорення результатів теоретичних та експериментальних досліджень щодо наукового забезпечення якості та безпечності основних груп харчових продуктів і сировини в Україні та світі розглядалися на міжнародних конференціях [19]; модель побудови довіри до постачальників безпечної сировини шляхом оцінки ризиків у ланцюгу поставок аналізують зарубіжні науковці, які наголошують на необхіднос-

ті ефективного контролю співпраці з певним постачальником [24]. Питання безпеки харчової продукції обговорюються на вебсайті Fur, Farm та Fork [20] та в наукових статтях [23]. Результати цих досліджень показали, що найважливішими проблемами формування ринку екологічно чистої продукції є порушення на виробництві, значною мірою продукція виробників не відповідає заявленому маркуванню, що впливає і на довіру до них споживачів. Виявлено прямий зв'язок між упровадженням нового, більш точного методу ідентифікації компонентів товару та зменшенням кількості відповідних економічних шахрайств. Цьому сприяє й упровадження інтегрованої системи контролю на підприємстві.

Підприємці, діяльність яких пов'язана з ринком харчової продукції й які хвилюються про свій імідж, виділяють ще одну проблему – пошук надійного партнера – постачальника якісної продукції на рівні фірми. На їхню думку, досягти цього можливо тільки через організацію належного вимірювання якості продуктів харчування [25]. Їхні досвід узагальнено і розроблено відповідні рекомендації практикам [22]; для утримання конкурентоспроможності на ринку продуктів харчування окремі компанії запускають свою політику щодо якості та безпеки харчових продуктів, щоб не втратити споживачів [21].

Відаючи належне попереднім науковим доробкам з даної проблеми, необхідно відзначити, що поза їхню увагою залишилися питання формування комплексної інтегрованої системи організації виробництва і контролю безпекової харчової продукції з урахуванням вимог, розроблених HACCP на рівні підприємства.

Об'єктом дослідження та його технологічного аудиту є стан та проблеми інституціонального порядку формування ринку екологічно чистих продуктів в Україні. Він є відображенням не тільки статистичного складника, а й має у своєму складі вплив організаційного складника на рівні підприємства. Процес організації виробництва і збуту органічної продукції на рівні підприємства має розглядатися в комплексі: розроблення системи та формування її інституціонального порядку; організація виробництва і контролю; аналіз та оцінка ефективності системи.

Отже, одним із найбільш проблемних місць у виробництві органічної продукції є уникнення економічного шахрайства на рівні підприємства. Проблему можна віднести до маловивченої, що, своєю чергою, надає велике поле діяльності для її подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою роботи є обґрунтування раціональних організаційно-економічних аспектів організації виробництва екологічно чистої продукції на мікрорівні. Для досягнення поставленої мети дослідження визначено такі наукові завдання:

1) показати перспективи розвитку виробництва екологічно чистих продуктів;

2) обґрунтувати алгоритм та функціонування інтегрованої системи постачання на ринок безпечних та органічних продуктів харчування її виробниками.

Під час виконання роботи застосовано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналізу та

синтезу – для попереднього аналізу з формуванням проблеми, визначенням цілей, визначення складників алгоритму та функціонування інтегрованої системи виробництва органічної продукції; аналогій та порівняльного співставлення – для визначення характеристик внутрішнього продовольчого ринку та співставлення його з країнами ЄС, співвідношення інституційного порядку цих ринків; метод декомпозиції – для розроблення алгоритму впровадження та функціонування інтегрованої системи виробництва органічної продукції на підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Зміна кліматичних умов та інтенсифікація виробництва продовольчої продукції актуалізували проблему становлення національного ринку якісного і безпечного продовольства. Новітні технології, які витіснили органічні складники як у вирощуванні, так і виробництві продовольчої продукції, загострили проблему її якості та безпечності споживання для людського організму, що відображається на здоров'ї споживачів. Тому проблема забезпечення екологічно чистою продукцією населення країни містить гуманітарний, соціальний, економічний і політичний аспекти. Неякісні продукти харчування, що містять хвороботворні бактерії, віруси, паразити або шкідливі хімічні речовини, є причиною понад 200 різноманітних хвороб – від діареї і до онкологічних захворювань. Щорічно, за оцінкою ВООЗ, від неякісних продуктів харчування потерпає кожна десята людина у світі, з яких майже пів мільйона – з летальними наслідками, серед них до 125 тис – діти у віці до п'яти років [3].

Ця тенденція характерна і для розвинених країн, на ринок яких унаслідок поглиблення інтеграційних процесів стали потрапляти небезпечні для здоров'я харчові продукти. Уряди значної частини країн світу вдалися до перегляду своїх систем контролю безпечності продуктів харчування та пошуку кращих способів захисту споживачів. Прикладом цього стали розвинені країни світу, інституційний порядок яких щодо якості харчових продуктів визнаний одним із найкращих та найефективніших у світі. В основу їх законодавства як загальний принцип було покладено систему HACCP (англ. Hazard Analysis and Critical Control Point [23]), розроблення якої розпочалася ще на початку 70-х років ХХ ст., схвалена Комісією харчового кодексу (Комісія ООН – Codex Alimentarius) та інтегрований підхід до мережі виробництва харчової продукції, який забезпечує безпеку кінцевого споживача (рис. 1).

Розроблений інституціональний порядок у країнах ЄС у 2000 р. був узагальнений у Білій книзі безпечності харчових продуктів. Вироблена спільними зусиллями країн ЄС концепція стала основою формування інституціонального порядку виробництва продуктів харчування та санітарного контролю за безпечністю харчових продуктів. За основу було взято систему HACCP, яка передбачає реалізацію принципів політики у сфері безпечності харчових продуктів «від ферми до споживача», та систему швидкого сповіщення щодо загроз харчових продуктів і кормів для тварин. Україна в Угоді про асоціацію

(Україна – ЄС), підписаної в 2014 р., взяла зобов'язання привести у відповідність національне законодавство з вимогами ЄС до 2021 р., що передбачало впровадження в національне законодавство понад 250 актів. Новий інституціональний порядок передбачав формування загальних засад відповідності між національними вимогами у сфері безпеки харчових продуктів, кормів та інших санітарних і фітосанітарних заходів та законодавством ЄС. Реалізація цих зобов'язань створила національну архітектуру інститутів безпеки харчування в 2021 р. Нині вона охоплює сукупність інститутів захисту довкілля, прав споживачів, технічного регулювання харчових і нехарчових товарів, які модернізуються в процесі євроінтеграції відповідно до вимог Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Як наслідок прояву цього інституціонального порядку в Україні, 95% органічної продукції на ринку сертифіковано саме за стандартами ЄС. У 2020 р. Україна увійшла в топ-3 експортерів якісної харчової продукції в країни ЄС [18].

На національному рівні до цього процесу активно долучається громадськість [4], проте існуючий інституціональний порядок не зміг повною мірою забезпечити взаємозв'язок між окремими складниками системи виробництва і споживання в єдину цілісну систему. Аналіз функціонування ринку органічної продукції свідчить про неузгодженість деяких інституцій і нормативно-правових актів, що потребує подальшої трансформації інституціонального підґрунтя на основі гармонізації зі спільним доробком ЄС у процесі євроінтеграції з урахуванням ментальних, організаційних і ресурсних особливостей України.

На національному рівні було створено приватні («БІОЛан Україна») та міжнародні (EU (Regulation (EEC), JAS Japanese Organic System), NOP (National Organic Programme), BioSuisse) органічні стандарти. Проте відсутність чітких єдиних вимог до інформативності (маркування) створює неабиякі труднощі під час здійснення державного нагляду щодо ідентифікації продукції, а застарілі інструменти регулювання підривають експортні можливості України, знижують конкурентоспроможність її сільського господарства та харчової галузі у цілому. Неузгодженість у системі інституціонального порядку стала однією з причин невизнання більшістю країн світу української системи регулювання безпеки харчових продуктів.

Змінити цю ситуацію можливо лише через утілення відповідного алгоритму дій для ефективного функціонування інтегрованої системи організації виробництва органічної продукції і заповнення продовольчого ринку безпечними продуктами харчування. На нашу думку, ефективне функціонування інтегрованої системи управління виробництва якісної й безпечної продукції має об'єднати організаційні, виробничі та аналітичні аспекти (табл. 1). Економічні затрати для впровадження цієї системи контролю на підприємстві окупні, оскільки вони спрямовані на мінімізацію ризиків економічних, технологічних та організаційно-управлінських і в довгостроковій перспективі дадуть значні переваги.

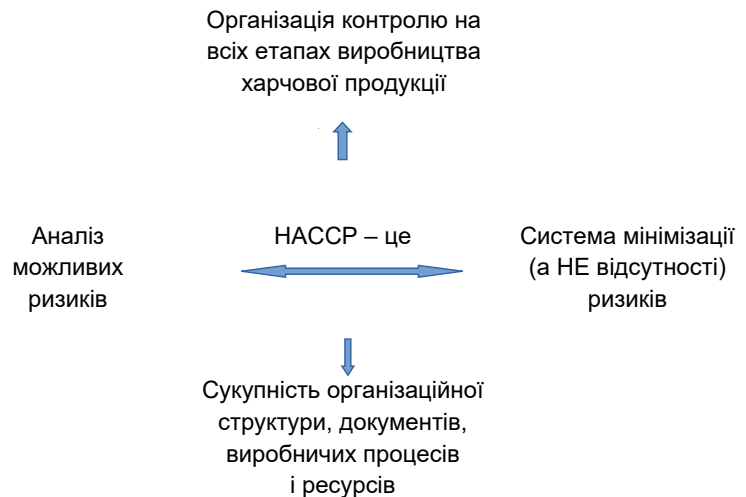

Рис. 1. Зміст системи НАССР

SWOT-аналіз результатів дослідження.

Strengths. Сильні сторони дослідження та застосування даного алгоритму впровадження та функціонування інтегрованої системи організації виробництва безпечних продуктів харчування на підприємстві полягають у тому, що ці заходи дають змогу посилити контроль – від підготовки і організації процесу виробництва до отримання кінцевого продукту. Порівняно з іншими підходами до впровадження системи управління якістю безпечної продукції, які охоплюють тільки завершальні цикли виробництва продукції на підприємстві або її збереження, упускаючи при цьому організаційні складники і людський фактор, запропонована система спрямована на мінімізацію ризиків на всіх стадіях організації виробництва і постачання на ринок безпечної харчової продукції. Необхідність цього викликана проблемою зниження якості сировини, яка постачається на переробку, про що свідчать наукові дослідження [6], що створює дискомфортні умови для виробника в реалізації цієї харчової продукції.

Інтегрована система контролю передбачає крім формування інституціонального порядку для досягнення необхідної якості продуктів харчування і зміну умов, культури виробництва, врахування впливів різних непередбачуваних чинників на забезпечення та поліпшення якості продуктів харчування. Нове конкурентне середовище на ринку продовольчої продукції стимулювало інтенсифікацію аграрного виробництва, зростання антропогенного і техногенного навантаження на природне середовище. Сільськогосподарські угіддя потерпають від промислового навантаження. У розрахунку на 1 кв. км площі нині викиди промислових підприємств становлять близько 6,5 т, з яких 63,2% – від стаціонарних джерел [7], що призводить до зниження якості сільськогосподарської сировини (її некондиційності), забрудненості шкідливими речовинами харчових продуктів. Недосконалість інституціонального порядку щодо оренди с/г угідь призвела до порушення технологій вирощування сільськогосподарських культур. За умов повного освоєння зональних науково обґрунтованих сівозмін у комплексі з іншими технологічними

Алгоритм упровадження та функціонування інтегрованої системи організації виробництва безпечної продукції на підприємстві

Аналіз організації виробництва

Проведення стандартних санітарних операційних процедур (SSOP) та ін.: побудова і аналіз блох-схем процесів виробництва; аналіз стану виробничих приміщень; аналіз стану будівель і приміщень, призначених для забезпечення дотримання особистої гігієни персоналу; аналіз схеми контролю за якістю отриманої сировини, продукції і процесів виробництва; аналіз і вдосконалення нормативів щодо процедур збирання, проведення профілактики, дезінфекції тощо; аналіз якості та безпеки готової продукції та її сертифікація.

Системи організації контролю

Навчання і атестація персоналу; розроблення нормативів, що регламентують проведення запобіжних дій на підприємстві; інформатизація виробничих ділянок; закріплення інформаційного документування за співробітниками; наочне зображення критичних контрольних точок у місцях їх контролю.

Виробництво харчової органічної продукції

Організація належної виробничої практики (GMP): виконання запобіжних дій із метою забезпечення безпеки продукції; контроль процесу виробництва; створення інформаційного центру забезпечення якості через повноту, правильність заповнення, ефективність форми документа; моніторинг критичних контрольних точок процесу виробництва, властивостей продукції, сертифікація готової продукції.

Аналіз та оцінка ефективності системи управління якістю і безпечністю продукції

Аналіз результатів внутрішніх аудитів; аналіз випадків і причин порушення запланованих дій; оцінка відповідності фактично виконуваних процедур виробничим стандартам (ISO 22000; ISO 9001); оцінка ефективності системи; розроблення рекомендацій щодо вдосконалення інтегрованої системи на підприємстві.

заходами можна підвищити продуктивність землі на 40–50% [8], забезпечивши при цьому природне відтворення родючості ґрунтів, збереженість навколишнього середовища і виробництва екологічно чистої харчової продукції. Значний вплив на якість сільськогосподарської продукції здійснює недостатня і застаріла матеріальна технічна база, що не лише знижує її якість, а й збільшує її втрати. Використання у тваринництві антибіотиків і гормональних препаратів, виробництво трансгенних культур і використання трансгенних кормів, які шкідливо впливають на здоров'я людей, зумовлюють необхідність організації контролю на всіх етапах (від вирощування до готової продукції), що, власне, передбачає запропонована інтегрована система контролю.

Opportunities. Зростання попиту на екологічні продукти харчування є економічною підставою активізації потенціалу України для широкомасштабного переходу на органічне виробництво. Нині вона займає 20-е місце у світі та 11-е місце в Європі за площею сільськогосподарських угідь, зайнятих під органічним виробництвом. Це при тому, що загальна площа земель з органічним статусом (сертифіковані ґрунти) становить тільки 300 тис га, це менше відсотка національних сільгоспземель (резерв в Україні

до 20%, Швейцарія та Австрія, наприклад, використовують 10%). Офіційно сертифіковані як органічні 304 виробники аграрної продукції (для порівняння: в Італії – 60 тис) [2]. Слід враховувати і вплив змін природних умов у світовому масштабі (засухи, повені, сезонність виробництва).

Запропонована нами інтегральна система організації виробництва екологічно чистої продукції вирішує найважливішу проблему – контроль над якістю та безпекою продовольчої сировини і супутніх матеріалів, харчових продуктів, особливо для дитячого харчування (дитяче харчування власною продукцією в Україні забезпечується на 15–20%, 85% – імпорт, це притому, що тільки 20% дітей в Україні народжується здоровими [3]). Упровадження відповідної інтегрованої системи організації контролю виробництва органічної продукції харчування сприятиме перетворенню основних зауважень розвинутих країн до вітчизняних с/г виробників на переваги, які забезпечать конкурентоспроможність і національної економіки. Вона має, насамперед, базуватися на сертифікації виробника за стандартами ЄС, де виробник навіть екологічно чистої продукції втрачає на ціні від 10% до 40%, а вже потім – на контролі якості продукції, яка виробляється. Це практика розвинутих країн.

Сертифікації підлягають: ґрунти, на яких вирощують сировину, сама сировина, обладнання, технологічне устаткування, кадри, транспортування, торговельна мережа та багато інших аспектів діяльності підприємства. Отже, має діяти ефективний контроль на всьому ланцюзі – від організації виробництва до отримання готової продукції, що наблизить усю систему контролю до найбільш поширеної у світовій практиці моделі управління безпечністю харчових продуктів системи, яка заснована на принципах HACCP, які в країнах Європейського Союзу, США та Канаді є обов'язковими для всіх підприємств харчової промисловості [13].

Це не означає необхідне копіювання системи національного контролю. Вона має враховувати національні особливості, проте принципи її функціонування мають бути наближеними до принципів HACCP. Навіть на території країн ЄС системи контролю різні. Різниця варіює від повністю централізованої системи (Нідерланди, Данія, Бельгія) до децентралізованих систем, у рамках яких компетентні органи працюють на основі регіональних (Іспанія, Німеччина) або місцевих систем (Великобританія, Ірландія).

Для України в умовах децентралізації найбільш доцільним контролем функціонування запропонованої інтегрованої моделі організації виробництва органічної продукції був би естонський варіант, де єдиним державним органом, відповідальним за безпеку харчової продукції, є Ветеринарно-продовольчий департамент, який підпорядковується Аграрному міністерству. В Україні інституціональна платформа уже створена Законом України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» (2018 р.) [14]. Цей Закон передбачає запровадження щорічного зовнішнього аудиту компетентного органу (Держпродспоживслужби), до якого, зокрема, залучатимуть представників громадськості; обмежується коло осіб, яким можуть делегуватися повноваження щодо здійснення державного контролю; запроваджується фіксований розмір штрафу за відповідний вид порушення тощо. Проте в умовах децентралізації більш ефективним було б створення відповідної архітектури місцевих розгалужень даного органу контролю у тісному партнерстві з операторами ринку (оператором ринку також вважається агропродовольчий ринок [14]), на яких покладається відповідальність за дотримання даного Закону. Ці інститути мають використати потенціал регіональних наукових установ (університетів) у напрямі підготовки необхідних кадрів для інтегрованої системи контролю та оцінки ризиків, підготовки експертних звітів щодо безпеки харчових продуктів, захисту здоров'я споживачів на основі міжнародних наукових критеріїв оцінки. Прикладом може служити Німеччина, де створено спеціальний Федеральний інститут оцінки ризиків, а вся вертикаль контролю взаємозв'язана між собою не лише інституціонально, а й економічно [27].

Threats. Проте ми вважаємо, що вихід на світовий ринок органічної харчової продукції може бути реалізований лише за умови впровадження міжнародних стандартів та нормативів і сертифікації ви-

робництва, застосування міжнародного досвіду та практики ведення сільського господарства, сучасних екологічно безпечних технологій, у т. ч. органічних, екобезпечного використання ресурсів агросфери і дотримання жорсткого контролю на всьому технологічному ланцюзі виробництва сільськогосподарської продукції з боку державних органів. Усе це в комплексі забезпечить стабільне виробництво високоякісних та безпечних харчових продуктів і знизить рівні ризиків виникнення небезпек для життя та здоров'я українського народу, забезпечить Україні конкурентоспроможну позицію на світовому ринку як виробника екологічно чистих продуктів харчування, попит на які зростає.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок. Проведено аналіз сучасного стану інституційного порядку організації виробництва екологічно чистої продукції та виявлено, що основною проблемою залишається організація комплексного контролю над процесом організації і виробництва органічної продукції на рівні виробника органічної продукції. Цьому сприяє відсутність затверджених сучасних стандартів та реалізації принципу міцності держави (державні органи заставляють усіх дотримуватися відповідних правил).

Визначено необхідність формування інституціонального порядку, який би забезпечив і стимулював нарощування виробництва органічної продукції, поліпшення її якості, а також створення організаційно-економічних умов для результативної роботи аграрних підприємств; прийняття Концепції державної політики у сфері управління безпечністю харчових продуктів та продовольчої сировини на основі принципів HACCP; прийняття національних відповідників стандартів ISO серії 22000; необхідно докорінно поліпшити систему санітарії та гігієни на виробництві харчових продуктів на основі впровадження інтегрованої системи контролю на підприємствах, що значно зміцнить світову геополітичну позицію України.

У плані організаційного складника просування чистої продукції на вітчизняний ринок потребує вирішення на рівні підприємства і галузі двох взаємопов'язаних проблем: створення національного ринку органічних продуктів та організацію інформованості споживачів про їхній вплив на людський організм.

Бібліографічний список:

1. Башинський В., Хаунхорст Е. Німецький досвід щодо управління та нагляду в області ветеринарної медицини – опції для організації системи безпечності та якості продуктів харчування в Україні. Київ, 2016. 50 с. URL: https://www.apd-ukraine.de/images/APD_APR_06-2016_Veterinaerverwaltung_ukr.pdf.
2. В Україні вступив в силу «органічний» закон. УКПН-ФОРМ. 07 червня. 2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2752845-v-ukraini-vstupiv-vsilu-organi-cnij-zakon.html>.
3. ВООЗ та ЮНІСЕФ застерігають щодо зниження рівня охоплення вакцинацією під час пандемії COVID-19. 16 липня. 2020. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/who-and-unicef-warn-decline-vaccinations-during-covid-19>.
4. Громадськість закликає парламент ухвалити законодавство у сфері контролю за безпечністю та якістю харчової продукції. 2016. URL: <https://rpr.org.ua/>

- news/hromadskist-zaklykaje-parlament-uhvalyuty-zako-podavstvo-u-sferi-kontroly.
5. Зозуля І.В. Безпечність та якість продуктів в Україні в умовах євроінтеграції: питання удосконалення законодавства. *Форум права*. 2017. № 4. С. 80–86. DOI: 10.5281/zenodo.1145383.
  6. Ігнатенко М.М. Проблема продовольчої безпеки в контексті соціального розвитку українського села в умовах незалежності (1991–2008). *ScienceRise*. 2017. № 11(40). С. 18–20. DOI: 10.15587/2313-8416.2017.116614.
  7. Аналітичний звіт «Базове дослідження стану та напрямів розвитку екологічної політики України та перспектив посилення участі організацій громадянського суспільства у розробці та впровадженні політик, дружніх до довкілля» (період: 2018 – січень 2019) / С.А. Матус та ін. Київ, 2019. С. 14. URL: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2019/12/baseline-research_report_publishing-dec-2019.pdf.
  8. Методичні рекомендації щодо оптимального співвідношення сільськогосподарських культур у сівознах різних ґрунтово-кліматичних зон України : Наказ Мінагрополітики від 18.07.2008 № 440171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0440555-08#Text>.
  9. Органічне виробництво в Україні. *Інформаційно-аналітичний портал АПК України*. 06.05. 2021. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini>.
  10. Органічна статистика ЄС. *Organicinfo*. 2019. URL: <https://organicinfo.ua/infographics/statystyka-yes/>.
  11. Орловська Я. Правове регулювання права фізичної особи на безпечні продукти харчування. *Цивільне право і процес*. 2020. № 12. С. 22–27. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.12.04>.
  12. Після карантину в Україні та світі зростає попит на органічну продукцію. *БІЗНЕС*. 2020. URL: <https://business.ua/uk/pislyya-karantynu-v-ukrajini-ta-sviti-zroste-popit-na-organichnu-produktsiyu>.
  13. Попко О.В. Ідентифікація особливостей міжнародних систем управління якістю продукції, які діють в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Логістика»*. 2018. № 892. С. 165–170. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/44567/2/2018n892_Popko_O_V-The_identification_of_the_165-170.pdf.
  14. Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин : Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 31. Ст. 343. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>.
  15. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів : Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1998. № 19. Ст. 98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
  16. Толоч Г.А., Толоч С.В. Екологічні засади забезпечення якості та безпеки харчових продуктів. *Ефективна економіка*. 2018. № 6. URL: www.economy.nayka.com.ua.
  17. Харчова безпека – що потрібно знати. *Центр громадського здоров'я МОЗ України*. 2019. URL: <https://phc.org.ua/news/kharchova-bezpeka-scho-potribno-znati>.
  18. Україна – ЄС – статистика міжнародної торгівлі товарами. Березень 2021 р. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Ukraine-EU_-_international_trade_in_goods_statistics.
  19. Якість і безпечність харчової продукції і сировини – проблеми сьогодення : матеріали міжнародної конф., м. Львів, 25 вересня 2020 р. : тези доповідей / видп. ред. П.О. Куцик. Львів : Растр-7, 2020. 225 с. URL: <http://dspace.uccu.org.ua/bitstream/123456789/10051/...pdf>.
  20. Austin Bouck. SQF-2.3.2 Raw and Packaging Materials. 2021. URL: https://www.ifsqn.com/food-safety-quality-articles/_/sqf-232-raw-and-packaging-materials-r80.
  21. CPF launched Food Quality and Food Safety Policy. CPF. 06 Mar. 2017. URL: <https://www.cpfworldwide.com/en/media-center/410>.
  22. 11 Food Quality Control Procedures That Every Company Should Know. 2019. URL: <https://medium.com/blog-getqwerks/11-food-quality-control-procedures-that-every-company-should-know-b166a39a6751>.
  23. Hazard Analysis and Critical Control Points (HACCP) URL: <https://www.haccp.com>.
  24. Jakubowska R., Trafialek J. The Role of Suppliers of Raw Materials in Ensuring Food Safety. *Global Journal of Nuteitijn and Food Science*. 2019. Vol. 1. Is. 4. P. 1–2. DOI: 10.33552 / GJNFS.2019.01.000517.
  25. Patil A., Askey T., Moses A. Hershey. Partners in Quality Supplier Quality Expectations Manual. The Hershey Company. 2019. 28 p. URL: https://www.thehersheycompany.com/content/dam/corporate-us/documents/partners-and-suppliers/Supplier_Quality_Expectations_Manual.pdf.
  26. Vostrikova N., Zhergev A., Zvereva E., Chernukha I. Quality and Safety of Meat Products In Russia: Results of Monitoring Samples from Manufacturers and Evaluation of Analytical Methods. *Current Research in Nutrition and Food Science*. 2020. Vol 8. No. 1. P. 41-47. DOI: <http://dx.doi.org/10.12944/CRNFSJ.8.1.04>
  27. Willer, Helga and Lernoud, Julia (Eds.) The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2018. Research Institute of Organic Agriculture FiBL and IFOAM. Organics International, Frick and Bonn. 2019. 348 p. : <https://shop.fibl.org/chde/1076-organic-world-2018.html>.

References:

1. Bashyns'kyy V., Khaunkhorst E. (2016) «Nimets'kyy dosvid shchodo upravlinnya ta nahlyadu v oblasti veterynar-noyi medytsyny – optsiyi dlya orhanizatsiyi systemy bez-pechnosti ta yakosti produktiv kharchuvannya v Ukrayini». Kyiv: 50 p. Available at: https://www.apd-ukraine.de/images/APD_APR_06-2016_Veterinaerverwaltung_ukr.pdf.
2. V Ukrayini vstupyv v sylu «orhanichnyy» zakon. UKRIN-FORM. 07 chervnya. 2021. Available at: <https://www.ukrin-form.ua/rubric-economy/2752845-v-ukraini-vstupiv-vsilu-organichnij-zakon.html>.
3. VOOZ ta YUNISEF zasterihayut' shchodo znyzhen-nya rivnyia okhoplennya vaktsynatsiyeyu pid chas pandemiyi COVID-19. 16 Lypen' 2020. Available at: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/who-and-unicef-warn-decline-vaccinations-during-covid-19>.
4. Hromadskist' zaklykaye parlament ukhvalyuty zakonodavst-vo u sferi kontrolyu za bezpechnistyu ta yakistyu khar-chovoyi produktsiyi. 2016. Available at: <https://rpr.org.ua/news/hromadskist-zaklykaje-parlament-uhvalyuty-zakonodavstvo-u-sferi-kontrolyu>
5. Zozulya I.V. (2017) Bezpechnist' ta yakist' produktiv v Ukrayini v umovakh yevrointehratsiyi: pytannya udo-skonalennya zakonodavstva. *Forum prava: elektron. nauk. fakhove vyd.*, no. 4, pp. 80–86. doi: 10.5281/zeno-do.1145383.
6. Ihnatenko M.M. (2017) Problema prodovol'choyi bezpeky v konteksti sotsial'noho rozvytku ukrayins'koho sela v umovakh nezalezhnosti (1991–2008). *Scientific Journal «ScienceRise»*, no. 11(40), pp. 18–20. DOI: 10.15587/2313-8416.2017.116614.
7. Matus S.A., Levina H.M., Karpyuk T.S., Denyshchuk O.Y. (2019) ANALITYCHNYY ZVIT «Bazove doslidzhennya stan-u ta napryamiv rozvytku ekolohichnoyi polityky Ukrayiny ta perspektyv posylennya uchasti orhanizatsiy hromady-ans'koho suspil'stva u rozrobtsti ta vprovadzhenni polityk, druzhnikh do dovkillya» (period: 2018 – sichen' 2019). Kyiv: 117 p. P. 14. Available at: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2019/12/baseline-research_report_publishing-dec-2019.pdf.
8. Metodichni rekomendatsiyi shchodo optymal'noho spiv-vidnoshennya sil's'kohospodars'kykh kultur u sivozminakh

- riznykh gruntovo-klimatychnykh zon Ukrainy. Zatverdzheno nakazom Minahropolityky, UAAN vid 18.07. 2008 r. № 440/71. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0440555-08#Text>.
9. Orhanichne vyrobnytstvo v Ukraini. *Informatsiyno-analitychnyy portal APK Ukrainy*. 06.05.2021. Available at: <https://agro.me.gov.ua/ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini>
  10. Orhanichna statystyka YES. Organicinfo. 2019. Available at: <https://organicinfo.ua/infographics/orhanichna-statystyka-yes>.
  11. Orlovs'ka YA. (2020) Pravove rehulyuvannya prava fizychnoyi osoby na bezpechni produkty kharchuvannya. *Tsyvil'ne pravo i protses*, no. 12, pp. 22–27. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.12.04>.
  12. Pislya karantynu v Ukraini ta sviti zroste popyt na orhanichnu produktsiyu. BIZNES. 2020. Available at: <https://business.ua/uk/pislya-karantynu-v-ukrajini-ta-sviti-zroste-popit-na-organichnu-produktsiyu>.
  13. Popko O.V. (2018) Idenyfikatsiya osoblyvostey mizhnarodnykh system upravlinnya yakisty produktsiyi, yaki diyut v Ukraini. *Visnyk Natsional'noho universytetu "Lvivska politekhnika". Seriya: Lohistyka*. Lviv: Vydavnytstvo L'vivs'koyi politekhniki, no. 892, pp. 165–170. Available at: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/44567/2/2018n892_Popko_O_V-The_identification_of_the_165-170.pdf.
  14. Pro derzhavnyy kontrol' za dotrymannyam zakonodavstva pro kharchovi produkty, kormy, pobichni produkty tvarynnoho pokhodzhennya, zdorov'ya ta blahopoluchchya tvaryn: Zakon Ukrainy. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady (VVR)*, 2017, no. 31, st. 343 Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>.
  15. Pro osnovni pryntsyipy ta vymohy do bezpechnosti ta yakosti kharchovykh produktiv: Zakon Ukrainy. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (VVR)*, 1998, no. 19, st. 98. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
  16. Tolok H.A., Tolok S.V. (2018) Ekolohichni zasady zabezpechennya yakosti ta bezpeky kharchovykh produktiv. *Efektivna ekonomika*, no. 6. Available at: www.ekonomy.nayka.com.ua.
  17. Kharchova bezpeka – shcho potribno znaty. *Tsentr hromads'koho zdorov'ya MOZ Ukrainy*. 2019. Available at: <https://phc.org.ua/news/kharchova-bezpeka-scho-potribno-znati>.
  18. Ukraina-YES – statystyka mizhnarodnoyi torhivli tovaramy. Berezen' 2021 r. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Ukraine-EU_-_international_trade_in_goods_statistics.
  19. (2020) Yakist i bezpechnist kharchovoyi produktsiyi i syrovyny – problemy s'ohodennya : Materialy mizhnarodnoyi konf. : (L'viv, 25 veresnya 2020 roku) : tezy dopovidey / Vidp. red. P.O. Kutsyk. L'viv: Vydavnytstvo «Rastr-7», 225 p. <http://dSPACE.UCCU.ORG.UA/bitstream/123456789/10051/...pdf>.
  20. Austin Bouck. SQF-2.3.2 Raw and Packaging Materials. 2021. Available at: https://www.ifsqn.com/food-safety-quality-articles/_sqf-232-raw-and-packaging-materials-r80.
  21. CPF launched Food Quality and Food Safety Policy. CPF. 06 Mar. 2017. Available at: <https://www.cpfworldwide.com/en/media-center/410>.
  22. 11 Food Quality Control Procedures That Every Company Should Know. 2019. Available at: <https://medium.com/blog-getqwerks/11-food-quality-control-procedures-that-every-company-should-know-b166a39a6751>.
  23. Hazard Analysis and Critical Control Points (HACCP). Available at: <https://www.haccp.com>.
  24. Jakubowska R., Trafialek J. (2019) The Role of Suppliers of Raw Materials in Ensuring Food Safety. *Global Journal of Nuteitijn and Food Science*, vol. 1, iss. 4, pp. 1–2. DOI: 10.33552/GJNFS.2019.01.000517.
  25. Patil A., Askey T., Moses A. (2019) Hershey. Partners in Quality Supplier Quality Expectations Manual. The Hershey Company. 28 p. Available at: https://www.thehersheycompany.com/content/dam/corporate-us/documents/partners-and-suppliers/Quality_Expectations_Manual.pdf.
  26. Vostrikova N., Zhergev A., Zvereva E., Chernukha I. (2020) Quality and Safety of Meat Products In Russia: Results of Monitoring Samples from Manufacturers and Evaluation of Analytical Methods. *Current Research in Nutrition and Food Science*, vol 8, no. 1, pp. 41-47. DOI: <http://dx.doi.org/10.12944/CRNFSJ.8.1.04>.
  27. Willer, Helga and Lernoud, Julia (Eds.) (2019) The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2018. Research Institute of Organic Agriculture FiBL and IFOAM. Organics International, Frick and Bonn. 348 p. Available at: <https://shop.fibl.org/chde/1076-organic-world-2018.html>.